

Невен Исаиловић
Александра Фостиков

**ПИСМО КРАЉА СТЕФАНА ДАБИШЕ ДУБРОВЧАНИМА О
ОВЛАШЋЕЊУ ДРАГОЈУ ГУЧЕТИЋУ У ВЕЗИ СА
ДУГОМ НОВАКА МАЋЕДОЛА**

Брадина на Ивану, 1392, јун 6.

Босански краљ Стефан Дабиша подсећа дубровачке власти да је раније (у марту 1392. године) дао овлашћење властелину и трговцу Драгоју Гучетићу и његовој браћи да од трговца Новака Маћедола наплате новац који је Маћедол дуговао краљу за неисплаћен закуп царине у Сребреници, из које је кришом побегао. Дабиша захтева да се у погледу поменутог дуга поступи према његовој жељи, да Дубровчани омогуће Гучетићима наплату дуга и да се то питање даље не одлаже.

Le roi de Bosnie Stefan Dabiša rappelle aux autorités de Dubrovnik qu'il a préalablement (en mars 1392) habilité le noble et négociant ragusain Dragoje Gučetić et ses frères à recouvrer auprès du négociant Novak Maćedol une dette de ce dernier envers le roi, au titre d'un affermage non réglé de la douane de Srebrenica dont il s'est enfui en cachette. Dabiša exige que, s'agissant de cette dette, on agisse selon sa volonté, que les Ragusains permettent aux Gučetić de recouvrer cette dette et que l'on ne sursoit pas davantage au règlement de cette question.

Опис писма и ранија издања

Оригинал писма данас се налази у Државном архиву у Дубровнику (DAD), у оквиру серије Prilozi arhivskim serijama IV^a (док. бр. 22), а вероватно је издвојен из серије Diversa Cancellarie за 1392. годину. Константин Лиречек каже да је пронађен 1890. међу књигама дон Луке Павловића, за којег се сматра да га је извукао из поменуте књиге за 1392, у којој се иначе налазе преписи Дабишених ћирилских писама о истом послу. Опис који је овде дат, заснован је на истраживањима Грегора Чремошника.

Документ је исписан на малом комаду папира, 11 цм дужине и 21,2 цм ширине. Писмо је ситан готички курзив, без било каквих укра-

са. Писар није познат, али се свакако не ради о писару Тврткових писама Дубровчанима из 1385. и 1387. године чији је рукопис препознатљив и елегантнији. Слова S и R којим су означена имена и топоними су доследно велика, на почетку писма и у формули датума налазимо велико слово A, а на полеђини и велико слово N. Уметнута реченица у самом тексту повеље означена је знаком крста постављеним на њеном почетку и на месту уметања, на шта је указано знаком стрелице.

Писмо је пресавијено одозго 2,5 цм, са десне стране 8,5 цм и са леве стране 3,6 цм. Кроз сва три поља настала савијањем просечена су два хоризонтална прореза 1 цм један испод другог. Кроз прорезе је била провучена папирна трака преко које је био наливен восак, а преко воска још један комад папира. Приликом отварања писма, печат и траке су оштећени, па се не може закључити који је типар коришћен, нити да ли је ударен преко воска или преко спољашњег комада хартије. У сваком случају се радило о малом типару од око 2 цм, што указује на печатни прстен. Око главног печатног поља наливено је на све четири стране још воска у облику четворокраке звезде. Данас су од тог воска остале само мрље.

На полеђини, у средњем пољу, налази се адреса у три реда, док се испод ње налази Дабишина интитулација у два ретка, а испод интитулације запис дубровачке канцеларије о датуму пријема писма. У доњем пољу налази се модерни печат, тј. жиг Дубровачког архива из времена аустријске власти. На полеђини документа је и сигнатура IV^a 22, из средине XX века.

Ранија издања: К. Јиречек, *Споменици српски*, 39–40, бр. 26; Е. Fermežin, *Acta Bosnae*, 564, dok. br. MDXI, post. nr. CCLXII (регест); Т. Smičiklas etc, *Diplomatički zbornik Kraljevine Hrvatske, Dalmacije i Slavonije XVII*, Zagreb 1981, 442, dok. br. 323.

Озбиљнијих погрешака у читању у ранијим издањима није било, мада се може уочити неколико пропуста. Будући да се слова *и* и *у* не могу разликовати, нису сматрана грешком већ варијантом, а исто важи и за разрешавање неких скраћеница. Поједине речи тешко је поуздано прочитати, на шта ће бити указано, мада то ни у једном случају не утиче на смисао текста.

Литература: К. Јиречек, *Споменици српски*, 40; Г. Čremošnik, *Bosanske i humske povelje srednjeg vijeka II. A. Bosanske povelje*, GZM N.S. 4–5 (1949–50) 142; М. Brković, *Isprave hrvatskih narodnih vladara i latinske isprave bosansko-humskih vladara i velmoža*, Zadar–Mostar 1998, 107.

Текст писма^{*}

Amici carissimi. Cum nos pridie transmiserimus¹ vobis per Radoslavum Senchovich, hominem nostrum, exhi|2|bitorem praesentium vobis notum, litteras nostras super potestate Dragoe Goce² et fratribus suis, nobilibus concivibus |3| vestris, per nos contra Novacum Machedol
5 attributa et scripserimus³ vobis vos etiam requirendo quod ipsis |4| contra dictum Novachum summarie⁴ facere deberetis exinde justitiae complementum tanquam nobis, quod |5| cum vice et nomine nostris petat⁵, ab ipso facere debetis; nam si dictus Novachus non recessisset de Se|6|rebernicza furtive, nos utique compulsemus eum etiam invitum
10 ad satisfaciendum nobis integre de |7| eo in quo nobis remanserat obligatus; quinimo si ipsum Novachum Ragusii sensissemus (!)⁶ adesse a die |8| qua, ut praefertur, de Serebernicza recessit, misissemus⁷ illuc compulsum eundem, sed non fuit nec est in loco |9| in quo potuissemus vel possemus eum compelli petere juri stare ad satisfaciendum nobis, ut
15 praemittitur⁸ |10| superinde. Nunc iterum vos praecamur ut id ulterius eapropter nullatenus⁹ differatis.¹⁰ Data¹¹ in Bradina in loco campestri qui dicitur Naivan¹², die VIta mensis junii, anno |11| MCCC¹³ LXXXIIo.

* Редакција издања и превода: Сима Ћирковић и Драгана Кунчер.

¹ Јиречек, *Споменици српски*; Т. Smičiklas, *Diplomatički zbornik* (=CD) XVII: transmiserimus.

² Јиречек непотребно ставља ознаку (sic) иза облика *Goce*, вероватно због тога што је уобичајени облик био *Goçe*.

³ Јиречек, *Споменици српски*: scripsimus.

⁴ CD XVII: summarie.

⁵ CD XVII: petit.

⁶ Јиречек, *Споменици српски*; CD XVII: sensissemus.

⁷ CD XVII: misissemus.

⁸ Јиречек, *Споменици српски*: promittitur. Није могуће утврдити да ли је дата реч у правилном облику *pr(a)emittitur* или у исквареном *pr(a)emictitur*.

⁹ Не може се утврдити да ли дата реч стоји у правилном облику *nullatenus* или исквареном *nulatenus*.

¹⁰ CD XVII: defferatis. Реченица „*Nunc iterum...nullatenus differatis*“ налази се у 11. реду документа и уметнута је на место на коме је дата у транскрипцији текста писма.

¹¹ Ради се о скраћеници за коју није извесно да ли ју је правилно разрешити са *data* или *datum*.

¹² CD XVII: Nauian. Јиречек тачно чита *Naivan*, али ставља ознаку (sic), вероватно не знајући о ком се топониму ради. CD га погрешно преправља у *Nauian*, иако за то нема никакве основе.

¹³ Јиречек, *Споменици српски*; CD XVII: etc.

Невен Исаиловић – Александра Фостиков

На полеђини:

20 Nobilibus et circumspectis viris dominis rectori, iudicibus et consilio civitatis Ragusii¹⁴, amicis carissimis.

Stephanus Dabissa, dei gratia Rascie, Bosne Maritimeque etc. rex
Recepta die XIII septembris 1392.

Превод писма

Драги пријатељи, како смо вам раније послали, преко Радослава Шемковића, нашег човека и знаног вам доносиоца овог писма, наше пуномоћје Драгоју Гучетићу и његовој браћи, вашим племићима и суграђанима које смо им доделили против Новака Маћедола и писали вам, захтевајући такође од вас да дотичнима (Гучетићима) против реченог Новака, ради извршења правде, исплатите своту коју морате наплатити од њега (Новака) као да се то тражи уместо нас и у наше име¹⁵; наиме, да речени Новак није кришом напустио Сребреницу, ми бисмо га свакако приморали, чак и невољног, на измирење у целости оног у чему нам је остао дужан. Штавише, да смо сазнали да је тај Новак дошао у Дубровник од дана када се сматра да је напустио Сребреницу послали бисмо онамо некога да га присили (на плаћање), али он није био у месту на којем смо могли или можемо тражити да буде приморан да стане пред закон како би нам измирио што се горе наводи. Сада вас још једном молимо да, стога, то више нипошто не одлажете. Дато у Брадини у логору на месту званом На Ивану, 6. дана месеца јуна, године 1392.

На полеђини:

Племићима и осталој господи, кнезу, судијама и већу града Дубровника, драгим пријатељима

Стефан Дабиша, по милости Божјој краљ Рашке, Босне и Приморја итд.

Примљено дана 13. септембра 1392.

¹⁴ Жиречек, *Споменици српски*; CD XVII: Ragusine.

¹⁵ Део реченице „и писали смо вам...и у наше име“ је, због принципа критичког издања, дат у дословном преводу. Суштина ове сложене реченице може се сажети слободнијим преводом: „писали смо вам тражећи да њима (Гучетићима) учините правду...што они у наше име и уместо нас траже“.

Дипломатичке особености и околности настанка

Будући да је анализирани документ писмо, он садржи углавном једноставније дипломатичке формуле, својствене том типу грађе. Исправа почиње салутацијом *Amici carissimi*, која се и раније среће у босанским латинским документима. Следи експозиција којом се дубровачке власти подсећају да им је краљ Дабиша нешто раније, по свом човеку Радославу Шемковићу кога је и сада упутио у Дубровник, послао овлашћење за властелина и трговца Драгоја Гучетића и његову браћу. Та пуномоћ од 6. марта 1392. године сачувана је међу преписима Руска Христофоровића (под датумом 20. мај 1392) и њиме су Гучетићи добили право да наплате дуг од Новака Маћедола, дубровачког трговца, са којим су заједно закупили царину у Сребреници и Понору од босанског владара. Пошто је Маћедол побегао, не плативши закуп краљу, Дабиша је дуговани износ од 95 либара финог сребра уступио Гучетићима, на име дугова које је код њих направио краљ Твртко, а они су имали да га утерају од Маћедола.

Из диспозитивног дела писма сазнајемо да је у извршењу краљеве воље у вези са тим питањем дошло до застоја, а можда и компликација. Управо је због тога ова исправа и настала. Краљ Дабиша, наиме, понавља још једном да Гучетићи имају његово овлашћење да наступају против Маћедола и да све што они траже треба да се посматра као жеља босанског владара. Како би нагласио да су Дубровчани сада одговорни да се правда задовољи, Стефан Дабиша наводи да би он сам присилио Маћедола на плаћање дуга да му је био доступан, што, међутим, није био случај. У реченици уметнутој на крају писма, босански краљ моли Дубровчане да се реаговање у вези са наведеним случајем више не одлаже. Случај Новака Маћедола даље се може пратити у дубровачкој грађи до краја 1392. године, мада нам није познато када је и како окончан.

Писмо се завршава датумом, облика уобичајеног за босанске латинске документе (место – дан – месец – година). Датум није ни по чему специфичан, али је занимљиво место издавања. Село Брадина на Иван-планини било је караванска станица на путу из долине Неретве према „земљи“ Босни, а било је, по свему судећи, и део краљевског имања. Упркос томе, тамо се није налазио прави двор јер се наводи да је писмо „дато у *табору*, тј. *логору*“. То не значи да је краљ био у походу, на шта не указују ни други извори, јер је турски напад био завршен, а у Далмацији и Хуму у том тренутку није било крупнијих сукоба.

Невен Исаиловић – Александра Фостиков

Вероватно је Стефан Дабиша неким послом био у Брадини са оружаном пратњом, али и свитом међу којом се налазило и чиновништво краљевске канцеларије. Стога је у овој датацији најважнији податак да је канцеларија путовала са владаром, а то је била уобичајена пракса у средњовековној Босни.

Одређене дипломатичке формуле могу се наћи и *a tergo*, тј. на полеђини писма. Ту се, наиме, налази инскрипција (адреса) – „*Nobilibus et circumspectis viris dominis rectori, iudicibus et consilio civitatis Ragusii, amicis carissimis*“, док је испод ње исписано име ауктора, односно обједињена формула супскрипције и интитулације са девоцијом која гласи „*Stephanus Dabissa, dei gratia Rascie, Bosne Maritimeque etc. rex*“. Ради се о уобичајеној титулатури која је у босанским латинским исправама коришћена од крунисања Твртка Котроманића за краља 1377. године. Из ње се јасно види да, упркос реалном стању на терену, Далмација и Хрватска нису унете у босанску краљевску интитулацију. Употреба топонима *Rascia*, коме у ћирилским исправама одговара народносна одредница „(краљ) Срба“, није преузета из угарске дипломатичке праксе, већ вероватно из општина источнојадранског приморја. Нема сумње да запис о пријему писма који носи датум 13. септембар заправо представља податак о приспећу акта у архиву, јер је он у Дубровник морао доћи знатно раније.

Литература: М. Пуцић, *Споменици српски* II, 33–36; К. Јиречек, *Споменици српски*, 40; Љ. Стојановић, *Повеље и писма* I–1, 170–172, док. бр. 177; С. Ћирковић, *Сугуби венац. Прилог историји краљевства у Босни*, ЗФФБ 8–1 (1964) 353–359; М. Brković, *Srednjovjekovne latinske isprave bosanskih vladara izdane Dubrovniku*, *Anali Dubrovnika* 28 (1990) 42, 49, 52, 60–61; М. Brković, *Isprave hrvatskih narodnih vladara i latinske isprave bosansko-humskih vladara i velmoža*, 107, 160, 200, 326; Н. Исаиловић, *Политика босанских владара према Далмацији (1391–1409)*, Београд 2008, 33–43, 185–187 (магистарски рад у рукопису).

Просопографски и топографски подаци

У склопу овог рада нису обрађене следеће личности чији су просопографски подаци већ дати у раду А. Фостиков – Н. Исаиловић, *Повеља краља Стефана Дабише о овлашћењу Драгоју Гучетићу о дугу Новака Маћедола*, у овој свесци ГПБ: **Радослав Шемковић (Radoslavus Semchovich)**, 1 (ред у изворнику), **Драгоје Гучетић (ser Clemens Marini de Gose)** и **браћа**, 2, **Новак Маћедол (Novachus Machiedol)**, 3,

Писмо краља Дабише у вези са дугом Новака Маћедола

4, 5, 7, краљ Стефан Дабиша (*Stephanus Dabissa*), а *tergo*. Исто важи и за топоним Сребреница, 5, 6, 8.

Брадина на Ивану, 93 (страна), 16 (ред у издању) – Село у жупи Неретви, на обронцима Иван-планине, 11 км североисточно од Коњица. Било је караванска станица на једном од кракова пута од ушћа Неретве за Босну, у којој су трговци ноћили и претоваривали робу, а неки од њих чак имали и складишта. У околини су се налазила и друга караванска стајалишта. Брадина се први пут помиње управо у анализираним писму, 1392. године. Крајем XIV века, вероватно је припадала краљевском домену, пошто је утврђено да је граница између краљеве области и хумске властеле Санковића била на Неретви код Коњица, с тим што је босански владар држао области северно од реке, међу којима је и Брадина. У прилог томе говори и то што се велики комплекс земљишта на подручју данашње Брадине зове Краљевац. У селу се налазе и средњовековни стећци са мотивима љиљана.

Литература: М. Динић, *Дубровачка средњовековна караванска трговина*, ЈИЧ 3 (1937) 128, 136, 143; М. Vego, *Naselja bosanske srednjovjekovne države*, Сарајево 1957, 19; Р. Анђелић, *Srednjovjekovni gradovi u Neretvi*, GZM N.S. 13 (A) (1958) 211; *Isti, Teritorijalno-politička organizacija srednjovjekovne župe Neretve i njezino mjesto u širim političkim okvirima*, u: *Studije o teritorijalno-političkoj organizaciji srednjovjekovne Bosne*, Сарајево 1982, 90–91, 96, 105; *Isti, Vladarska imanja u srednjovjekovnoj Bosni*, u: *Studije o teritorijalno-političkoj organizaciji srednjovjekovne Bosne*, 233–235; Г. Шкриванић, *Путеву у средњовековној Србији*, Београд 1974, 55; *Arheološki leksikon Bosne i Hercegovine, Tom 3*, Сарајево 1988, 201, 205, 209; М. Brković, *Srednjovjekovne latinske isprave bosanskih vladara izdane Dubrovniku*, 60–61; С. Мишић, *Хумска земља у средњем веку*, Београд 1996, 130, нап. 22–23.

Важније установе

Locum campestre (логор), 93, 16 – у дословном преводу „пољско место“, али се термин увек односи на логор у коме је владар или великаш био утаборен са пратњом или војском, налазећи се, дакле, изван двора или утврђења.

Iudex (судија), 94, 20 – овде се вероватно мисли на петорицу судија дубровачког Великог суда.

Литература: И. Манкен, *Дубровачки патрицијат*, 36; ССА 6 (2007) 148 (Н. Исаиловић).

Невен Исаиловић – Александра Фостиков

Consilium (веће), 94, 20 – Већа су била државни органи Дубровачке општине, односно републике. У анализираном писму је веће употребљено у једини, што би могло указивати да се ради о Малом већу, које је у инскрипцијама најчешће навођено након помена кнеза, али је вероватније да се овде мисли на сва три дубровачка већа – Велико, Мало и Веће умољених – збирно.

Литература: И. Манкен, *Дубровачки патрицијат*, 32–35; V. Foretić, *Povijest Dubrovnika I*, Zagreb 1980, 121–123, 136.